

Spremnost visokih učilišta za javnu objavu ocjenskih radova u repozitorijima sustava Dabar - analiza dokumenata dostupnih na mrežnim stranicama visokih učilišta

Čadovska, Ivana; Milovanović, Ivona

Source / Izvornik: **15. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica: Knjižnice: kamo i kako dalje?: Zbornik radova, 2019, 25 - 36**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:203:741219>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-23**

Nacionalna i sveučilišna
knjižnica u Zagrebu

Repository / Repozitorij:

[National and University Library in Zagreb Repository](#)

SPREMNOST VISOKIH UČILIŠTA ZA JAVNU OBJAVU OCJENSKIH RADOVA U REPOZITORIJIMA SUSTAVA DABAR – ANALIZA DOKUMENATA DOSTUPNIH NA MREŽNIM STRANICAMA VISOKIH UČILIŠTA

HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS READINESS
FOR PUBLICATION OF STUDENTS' THESES AND
DISSERTATIONS WITHIN DABAR REPOSITORIES
– WEB AVAILABLE DOCUMENTATION ANALYSIS

Ivana Čadovska
icadovska@nsk.hr
Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

Ivona Milovanović
imilovanovic@nsk.hr
Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu

UDK / UDC 655.41:004.738.5(043.4)
378(043.4)

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

Sažetak

Poštujući zakonske okvire, hrvatska visoka učilišta preuzela su odgovornost pohranjivanja digitalnih inačica ocjenskih radova u institucijske repozitorije sustava Dabar. Rad ima za cilj istražiti njihovu spremnost za prihvata, pohranu i javnu objavu ocjenskih radova u repozitorijima. Istraživanje je temeljeno na utvrđivanju postojanja uputa, pravilnika i ostalih dokumenata dostupnih na mrežnim stranicama ustanova. Provedeno je u studenom 2016. godine na 124 visoka učilišta. Pregledane su upute za oblikovanje ocjenskih radova, dokumentacija o akademskoj i znanstvenoj čestitosti, te izjave o suglasnosti za javnu objavu rada. Analizirana je usklađenost dokumenata s definiranim smjernicama i uputama vezanima za unos podataka, kao što su važeće specifikacije metapodatkovnog opisa u Dabru, te ostali preduvjeti za koje se smatra da omogućuju javnu objavu, korištenje radova i promicanje akademske i znanstvene čestitosti. Rezultati pokazuju da samo manji dio istraživanjem obuhvaćenih visokih učilišta ima svu potrebnu dokumentaciju, dok većina ima dostupne tek pojedine dokumente koji bi trebali biti nužni preduvjet za pohranu i javnu objavu ocjenskih radova u institucijskim i nacionalnim repozitorijima.

Cljučne riječi: Dabar, institucijski repozitoriji, javna objava, ocjenski radovi, hrvatska visoka učilišta

Summary

Respecting legal frameworks, Croatian higher education institutions took over the responsibility of storing digital versions of theses and dissertations in the institutional repositories within the Dabar system. This paper aims to investigate their readiness to accept, store and publish the theses and dissertations in repositories. The research is based on the analysis of instructions, regulations and other documents available on the institutions' web pages. The research was conducted in November 2016 on 124 higher education institutions. Instructions for writing theses and dissertations, documentation about academic and scientific integrity (ethical and antiplagiarism statements) and statements of consent for public release of works were reviewed. We have analysed how these documents comply with the defined guidelines and instructions for data storage, such as valid metadata descriptions in Dabar, and other pre-conditions for public release, use of theses and dissertations, and promotion of scientific integrity. The results have shown that only a minor part of the higher education institutions covered by the research have all the needed documentation, while most have only some of the documents which are a prerequisite for storing and publication of theses and dissertations in the institutional and national repositories.

Key words: Croatian higher education institutions, Dabar, institutional repositories, public release, theses and dissertations

Uvod

Važnost digitalnih repozitorija kao mjesta za pohranu podataka u digitalnom obliku odavno je prepoznata u akademskom, istraživačkom i znanstvenom okruženju. Uz trajnu pohranu i dugoročno očuvanje zbirke digitalne građe, primarna uloga repozitorija je i diseminacija znanja, odnosno otvoreni pristup sadržajima i njihovo ponovno korištenje. Digitalna građa koja se pohranjuje u repozitorijima odnosi se prvenstveno na rezultate znanstvenoistraživačkog, stručnog i intelektualnog rada djelatnika i studenata visokog učilišta, što uključuje različite obrazovne sadržaje, ocjenske radove,¹ znanstvene članke i drugo. Takvi institucijski repozitoriji u slobodnom pristupu važan su dio znanstvene infrastrukture u digitalnom svijetu,² te čine vrijedan izvor informacija za akademsku i znanstvenu zajednicu, a upravo kroz otvoreni pristup sadržajima pridonose većoj vidljivosti ustanova i autora te učinkovitijoj razmjeni informacija i znanja.

¹ Pod nazivom *ocjenski radovi* misli se na sve radove kojima se postiže akademski naziv ili stupanj, bez obzira na razinu studija (preddiplomski, diplomski, specijalistički, poslijediplomski studiji).

² Vrana, R. Digitalni repozitoriji i budućnost očuvanja i primjene znanstvenog znanja. // *Informatologia* 44, 1(2011), 60. [citirano: 2018-02-11]. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=99975

Potreba za sustavnom izgradnjom repozitorija dodatno je došla do izražaja nakon donošenja *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju* (NN 94/2013, čl. 40.), kojim je visokim učilištima propisana zakonska obveza dostave, pohrane i objave završnih radova³ i disertacija u javne internetske baze.⁴ Poštujući zakonske okvire, Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, visoka učilišta i srodne ustanove iz sustava znanosti i visokog obrazovanja preuzeli su odgovornost pohranjivanja i trajnog čuvanja digitalnih inačica ocjenskih radova. Za provedbu aktivnosti koje obuhvaćaju prihvata, pohranu, javnu objavu, ali i osiguravanje pristupa digitalnim objektima, najprije je bilo potrebno osigurati uvjete za rad, počevši od infrastrukture i drugih tehnoloških rješenja do definiranja sadržaja i skupova podataka za njihovo opisivanje (metapodaci), te ostalih funkcionalnosti (jednostavno pretraživanje i pregledavanje, dugoročno očuvanje, korištenje sadržaja, interoperabilnost i drugo). Suradnjom Sveučilišnog računskog centra (Srce), Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i drugih knjižnica visokih učilišta te znanstvenih ustanova u Hrvatskoj, početkom 2015. godine pokrenute su aktivnosti na izgradnji sustava (mreže) digitalnih repozitorija, naziva *Digitalni akademski arhivi i repozitoriji (Dabar)*, e-infrastrukture „za jednostavnu uspostavu sigurnih, pouzdanih i interoperabilnih digitalnih repozitorija“.⁵

Digitalni repozitoriji sustava Dabar

Dabar je sustav koji ustanovama iz sustava znanosti i visokog obrazovanja omogućuje uspostavu digitalnih institucijskih ili tematskih repozitorija i arhiva, a u svrhu pohrane, javne objave i osiguravanja pristupa digitalnim sadržajima – rezultatima djelovanja zaposlenika institucije, studenata, znanstveno-nastavnog osoblja, suradnika. Kao dio podatkovnog sloja nacionalne e-infrastrukture Republike Hrvatske, Dabar tehnološkim rješenjima osigurava okruženje za razvoj, održavanje i upravljanje zbirakama digitalne građe, podržavajući funkcionalnosti prikupljanja, trajne pohrane i diseminacije digitalnih objekata. Pojam digitalnih objekata se u kontekstu institucijskih repozitorija odnosi na radove osoba povezanih s ustanovom koja pohranjuje određeni

³ Naziv *završni radovi* se u kontekstu *Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju* (NN 94/13) koristi kao skupni naziv za završne, diplomske i završne specijalističke radove studenata.

⁴ Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju. // Narodne novine 94(2013). [citirano: 2018-02-11]. Dostupno na: https://narodnenovine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_07_94_2132.html

⁵ Celjak, D.; Z. Bekić; Lj. Jertec; M. Milinović; D. Ulamec. Dabar: sustav digitalnih repozitorija: iskorak prema sustavnoj brizi za digitalnu imovinu akademske zajednice u Hrvatskoj. // Arhivi, knjižnice, muzeji: 18. seminar: Mogućnost suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova / gl. i odg. ur. A. Martek. Zagreb: Hrvatsko arhivističko društvo, 2015. Str. 151. [citirano: 2018-02-11]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/ojs/index.php/akm/article/view/3746/2169>

sadržaj, rezultatima njihovog znanstvenoistraživačkog, intelektualnog i kreativnog rada.⁶ To mogu biti ocjenski radovi (završni, diplomski, specijalistički radovi, magistrski znanstveni radovi, doktorske disertacije), preprint radovi, članci, radovi s konferencija, poglavlja u knjigama, nastavni materijali, istraživački podaci, fotografije, slike, video i audiozapisi, prezentacije i drugo, bez obzira je li riječ o izvorno digitalnoj ili digitaliziranoj građi. Ustanove/vlasnici repozitorija na taj način mogu voditi sustavnu brigu o digitalnoj imovini svoje ustanove, fokusirajući se isključivo na sadržaj, uz pretpostavku da na odgovarajući način provode radnje vezane za prihvata, vode brigu o valjanosti metapodatkovnih opisa, uvjetima korištenja te pravima pristupa pohranjenim digitalnim objektima. S obzirom na zakonsku obvezu pohrane i javne objave završnih radova i disertacija, prvi digitalni objekti za koje je u sustavu Dabar omogućena pohrana su upravo ocjenski radovi, a prvi uspostavljeni repozitorij bio je Nacionalni repozitorij završnih i diplomskih radova ZIR (kolovoz 2015.). Nedugo zatim uspostavljen je i Nacionalni repozitorij disertacija i znanstvenih magistrskih radova DR (prosinac 2015.). Nacionalne repozitorije uspostavila je Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu u suradnji sa Srcem i nekoliko knjižnica visokih učilišta, a u svrhu ispunjavanja zakonske obveze trajne pohrane i osiguravanja javnog pristupa svim završnim radovima i disertacijama obranjenima u Republici Hrvatskoj. ZIR objedinjuje sadržaj svih repozitorija završnih radova visokih učilišta – sveučilišta, fakulteta, veleučilišta i visokih škola,⁷ a DR sadržaj svih repozitorija koji pohranjuju disertacije.⁸ Pohranom radova u institucijske repozitorije visokih učilišta, radovi automatski postaju dijelom nacionalnih repozitorija.

Prije uspostave Dabra, samo je devet visokih učilišta imalo vlastite institucijske repozitorije. Od kolovoza do kraja 2015. godine, u sustavu Dabar bilo je uspostavljeno sveukupno 58 repozitorija, što svjedoči o važnosti i ozbiljnosti kojima su ustanove pristupile izgradnji hrvatske mreže digitalnih repozitorija, posebice izgradnji hrvatskoga ETD sustava (Electronic Theses and Dissertations).⁹ Trenutno je u Dabru uspostavljen 121 repozitorij i pohranjeno više od 59 tisuća digitalnih objekata, od čega je gotovo 57 tisuća ocjenskih radova (veljača 2018.).

⁶ Što je Dabar? // Digitalni akademski arhivi i repozitoriji: Dabar. [citirano: 2018-02-11]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/dabar>

⁷ O ZIR-u. // Nacionalni repozitorij završnih i diplomskih radova ZIR. [citirano: 2018-02-11]. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/o-repozitoriju>

⁸ Što je digitalni repozitorij DR? // Nacionalni repozitorij disertacija i znanstvenih magistrskih radova. [citirano: 2018-02-11]. Dostupno na: <https://dr.nsk.hr/o-repozitoriju>

⁹ Klarin Zadavec, S.; K. Holub. Izgradnja ETD programa u Republici Hrvatskoj: izazovi za knjižnice visokih učilišta. // 14. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, Lovran, 13.-15. svibnja 2015.: konačni program. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/program/270>

Dokumentacija kao preduvjet za pohranu i objavu ocjenskih radova

Za prihvata, pohranu i objavu ocjenskih radova u institucijskim repozitorijima sustava Dabar definirane su razne smjernice i upute vezane za unos podataka, osiguravanje javne dostupnosti te korištenje digitalnih objekata koji se pohranjuju. Definirane su specifikacije metapodataka, odnosno propisani elementi za opis radova i potrebe trajne pohrane i kasnijeg korištenja.¹⁰ Pri pohrani, javnoj objavi i omogućavanju otvorenog pristupa radovima posebna se pažnja posvećuje samim sadržajima i autorstvu, odnosno osiguravanju konačne i izvorne verzije rada, pitanjima akademske i znanstvene čestitosti te poštivanju autorskog prava. Pojam akademske i znanstvene čestitosti je širok i definira se na različite načine, ali se uvijek svodi na nužnost poštivanja etičkih načela u pisanju akademskih i znanstvenih radova, što znači da isključuje svako nepoštenje – prepisivanje, plagiranje i samoplagiranje, falsificiranje rezultata i slično. Poštivanje metodologije znanstvenog istraživanja te kriterija u izradi znanstvenog i stručnog rada, kao što su pravila o citiranju, samo su neki od preduvjeta za postizanje etičnosti u akademskom i znanstvenom okruženju. Kada je riječ o javnoj objavi ocjenskih radova u institucijskim repozitorijima, važno je osigurati suglasnost autora za javnu objavu njegova rada, s definiranim uvjetima korištenja i pravom pristupa radu. Zadaća je visokih učilišta osigurati sve preduvjete vezane za navedene procese, kao i pripadajuću dokumentaciju.

Istraživanje

Istraživanje spremnosti visokih učilišta za javnu objavu ocjenskih radova u repozitorijima sustava Dabar provedeno je u studenom 2016. godine. Istraživanje obuhvaća analizu dokumenata vezanih za pohranu i objavu ocjenskih radova, a koji su u navedenom vremenskom razdoblju bili javno dostupni na mrežnim stranicama visokih učilišta. Pod pojmom *javno dostupno* podrazumijevaju se dokumenti dostupni široj javnosti, izravno kao tekst na mrežnim stranicama ili kao dokument u obliku datoteke za preuzimanje na računalo, bez potrebe za verifikacijom ili prijavom.

Cilj istraživanja je utvrditi postojanje i dostupnost dokumenata vezanih za ocjenske radove na mrežnim stranicama javnih i privatnih visokih učilišta u Republici Hrvatskoj. Svrha istraživanja je prikazati spremnost visokih učilišta za prihvata, pohranu i javnu objavu ocjenskih radova u institucijskim repozitorijima sustava Dabar, kroz analizu uputa, pravilnika i ostalih dokumenata za koje se smatra da čine preduvjete za navedene aktivnosti.

¹⁰ Specifikacije matapodatkovnih opisa za ocjenske radove dostupne su na mrežnim stranicama Dabra. Vidi: Podržani digitalni objekti. // Digitalni akademski arhivi i repozitoriji: Dabar. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/objekti>

Metodologija istraživanja

U istraživanje su uključena 124 javna i privatna visoka učilišta, koliko ih je navedeno u popisima ustanova koji su dostupni na mrežnim stranicama Agencije za znanost i visoko obrazovanje (AZVO)¹¹ i Ministarstva znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske.¹² Od osam hrvatskih sveučilišta, u istraživanje su uključena samo tri integrirana, koja svu dokumentaciju propisuju samo na razini sveučilišta. Sva navedena visoka učilišta imala su vlastite mrežne stranice.

U trenutku provedbe istraživanja (studeni 2016.), u sustavu Dabar bio je uspostavljen 91 institucijski repozitorij, što čini 73% od cjelokupnog broja visokih učilišta u Republici Hrvatskoj. U istraživanje nisu uključeni sveučilišni (8) i nacionalni (2) repozitoriji jer ne pohranjuju radove samostalno, već objedinjuju sve radove pohranjene u pojedinim institucijskim repozitorijima sastavnica koje im pripadaju (fakulteta, akademija, odjela).

Visoka učilišta su za potrebe analize rezultata raspoređena prema razinama studija koje propisuje AZVO. Studiji se u Republici Hrvatskoj dijele na sveučilišne i stručne. Sveučilišni studij obuhvaća tri razine – preddiplomski, diplomski i poslijediplomski studij, koji se dalje dijele na preddiplomski sveučilišni studij, diplomski sveučilišni studij, integrirani preddiplomski i diplomski studij, poslijediplomski specijalistički studij i poslijediplomski sveučilišni (doktorski) studij. Stručni studij se dijeli na kratki stručni studij, preddiplomski stručni studij i specijalistički diplomski stručni studij.¹³

Prilikom pretraživanja pojedinih mrežnih stranica visokih učilišta, analizirana je dostupnost dokumentacije za koju se smatra da osigurava preduvjete za pohranu i javnu objavu radova u institucijskim repozitorijima sustava Dabar. Dokumentacija uključuje upute za oblikovanje ocjenskih radova, izjave o akademskoj i znanstvenoj čestitosti, te izjave o suglasnosti za javnu objavu rada. U analizu je uključena dokumentacija koja je dostupna u obliku samostalnog dokumenta, ali i ona koja čini sastavni dio nekog drugog dokumenta vezanog za ocjenske radove ili prilog takvom dokumentu, primjerice pravilnika o studiranju ili različitih obrazaca i uputa za studente. Ovisno o organizaciji mrežnih stranica pojedinog visokog učilišta, pretraživanje je obuhvatilo različita mrežna mjesta: stranice knjižnice, referade ili studentske službe, stranice pojedinih studija koji se provode u sklopu visokog učilišta, stranice namijenjene studentima, stranice s dokumentima ustanove, obrascima i uputama za studiranje.

¹¹ Visoka učilišta. // Agencija za znanost i visoko obrazovanje. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: <https://www.azvo.hr/hr/visoko-obrazovanje/visoka-ucilista>

¹² Ustanove iz sustava znanosti. // Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: http://pregledi.mzos.hr/Ustanove_Z.aspx

¹³ Vrste studija u Republici Hrvatskoj. // Agencija za znanost i visoko obrazovanje. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: <https://www.azvo.hr/hr/visoko-obrazovanje/vrste-studija-u-republici-hrvatskoj>

Kriteriji za cjelovitost uputa za oblikovanje ocjenskih radova

U svrhu provedbe istraživanja i analize rezultata doneseni su minimalni kriteriji za cjelovitost pojedine vrste dokumentacije. Kako bi se upute za oblikovanje ocjenskih radova smatrale cjelovitima, trebale bi uključivati sljedeće dijelove:

- zadana struktura rada – propisana poglavlja i potpoglavlja (sadržaj, uvod, metodologija, razrada, zaključak, sažetak, literatura, prilozi i slično)
- određene minimalne ili razrađene tehničke upute (zadane margine, vrsta fonta, veličina fonta, prored, format pohrane rada, opseg rada, upute za slike i tablice i slično)
- izgled naslovne stranice, zadani elementi – autor, naslov, vrsta rada, mentor/voditelj, ustanova/odsjek/katedra, mjesto i godina objave i/ili obrane
- navođenje ključnih riječi i sažetka na jeziku publikacije i na drugom jeziku
- navođenje korištenih izvora i popisa literature, upute za citiranje, zadan stil citiranja i parafraziranja i slično.

Navedeni kriteriji za cjelovitost uputa za oblikovanje ocjenskih radova bili su najslabiji. Oslanjaju se na važeću specifikaciju metapodatkovnog opisa i ostalu dokumentaciju donesenu u okviru sustava Dabar vezanu za ocjenske radove.¹⁴ Korištena je specifikacija metapodatkovnog opisa ocjenskih radova u Dabar repozitorijima za završne i diplomske radove (metapodatkovni opis (v1.7 2015-10-26)),¹⁵ te za magistarske znanstvene radove i doktorske disertacije (metapodatkovni opis (v1.0 2015-12-04)).¹⁶ Zajednički obvezni elementi opisa za obje specifikacije uključuju polja: autor, naslov rada, naslov rada na drugom jeziku, voditelj, povjerenstvo za obranu, ustanova koja dodjeljuje akademski/stručni stupanj, znanstveno područje, polje, grana, stupanj (vrsta studija, razina studija, studijski program, smjer, akademski/stručni naziv), vrsta rada, jezik, datum obrane rada, država, sažetak, sažetak na drugom jeziku, ključne riječi, ključne riječi na drugom jeziku, UDK, vrsta sadržaja, verzija, pravo pristupa radu, uvjeti korištenja rada (preporučljivo, nije obvezno polje). Sadrži i druge elemente od koji su neki obvezni, a neki proizvoljni.

Kriteriji za cjelovitost izjava o akademskoj i znanstvenoj čestitosti

Izjava o akademskoj i znanstvenoj čestitosti autora ocjenskog rada dokument je kojim se potvrđuje autorstvo te autentičnost rada. Budući da akademska čestitost nije

¹⁴ Radne skupine sustava Dabar sastavile su i objavile različite upute i priručnike za urednike repozitorija i korisnike koji samoarhiviraju radove. Vidi: Upute i priručnici. // Digitalni akademski arhivi i repozitoriji: Dabar. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/upute>

¹⁵ Metapodaci: Verzija 1.7. // Nacionalni repozitorij završnih i diplomskih radova: ZIR. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: [https://dabar.srce.hr/files/ZIR-meta podaci-v1.7-2015-10-26.pdf](https://dabar.srce.hr/files/ZIR-meta%20podaci-v1.7-2015-10-26.pdf)

¹⁶ Metapodaci: Verzija 1.0. // Nacionalni repozitorij disertacija i znanstvenih magistarskih radova - dr.nsk.hr. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: https://dabar.srce.hr/files/DR-metapodaci_V1_2015-12-04.pdf

jednoznačno definiran pojam, za potrebe ovog istraživanja definirani su sljedeći minimalni kriteriji za cjelovitost dokumenta:

- dokument se odnosi na studente
- cijeli ili dio sadržaja dokumenta vezan je za akademsku čestitost i/ili govori o plagiranju, etičnosti, postupanju u slučaju prepisivanja radova te sličnim temama
- dokument donosi upute za studente o njihovim pravima i obvezama vezanima uz čestitost i poštivanje autorskih prava, kao što su upute i smjernice za izbjegavanje neetičnog ponašanja (izjave o etičnosti, upute za pravilno citiranje i slično).

Gotovo sva visoka učilišta imaju vlastiti etički kodeks i poveznicu na etički kodeks sveučilišta kojem pripadaju, no u njima najčešće nema riječi o čestitosti, već se studenti eventualno spominju u kontekstu prava i obveza tijekom studiranja, pravila ponašanja, stegovnih odgovornosti i slično. Dio sveučilišta upotrebljava sustave za otkrivanje plagijata u ocjenskim radovima, te je moguće pronaći dokumentaciju vezanu za njihovo korištenje. Međutim, navedena dokumentacija ne govori dovoljno o akademskoj i znanstvenoj čestitosti, stoga nije obuhvaćena istraživanjem.

Kriteriji za cjelovitost izjava o suglasnosti za javnu objavu rada

Izjava o suglasnosti za javnu objavu rada mora biti samostalni dokument, odnosno obrazac ili sastavni dio nekog drugog dokumenta vezanog za ocjenske radove. Izjava služi za definiranje uvjeta i davanje dopuštenja autora za trajnu pohranu i (javnu) objavu rada. Bilo bi poželjno da sadrži podatke o autoru i ocjenskom radu, definirane uvjete pohrane i korištenja te prava pristupa, zakonske propise, ponuđene Creative Commons licencije i slično. Rezultati su obrađeni u programu Microsoft Excel.

Analiza rezultata istraživanja

Upute za oblikovanje ocjenskih radova

Prilikom pretraživanja mrežnih stranica visokih učilišta pronađeno je 218 različitih dokumenata s uputama za oblikovanje ocjenskih radova. Dokumenti su samostalni ili dio nekog drugog dokumenta vezanog za ocjenske radove i/ili studiranje. Pojedina visoka učilišta imaju jedinstvene upute za oblikovanje ocjenskih radova na razini ustanove, a pojedina imaju različite upute za pojedine razine studija i/ili smjerove koji se provode na visokom učilištu.

Rezultati su analizirani prema razinama studija. Od 124 visoka učilišta, 77 ih ima mrežno dostupne upute za oblikovanje ocjenskih radova na preddiplomskim studijima, što čini 67% od svih preddiplomskih studija u Republici Hrvatskoj. Na diplomskim i specijalističkim diplomskim studijima postoji 89 (73%), na poslijediplomskim specijalističkim studijima 20 (44%), a na poslijediplomskim sveučilišnim (doktorskim) studijima 32 (47%) dokumenta s uputama za oblikovanje ocjenskih radova (Tablica 1.). Iz rezultata je vidljivo da najviše uputa postoji na razini diplomskih i specijalističkih di-

plomskih studija. Budući da na toj razini studija studenti pišu diplomski rad, može se zaključiti da je oblikovanje takvog rada zahtjevnije, pa su ujedno i upute potrebnije. Nedostatak uputa na poslijediplomskim studijima može se objasniti pretpostavkom da su studenti poslijediplomskih studija iskusniji u pisanju radova, pa im ne trebaju detaljne upute, ali i činjenicom da su za pojedine poslijediplomske studije upute i srodni dokumenti dostupni na mrežnim stranicama i portalima sveučilišta. Primjerice, Sveučilište u Zagrebu daje na raspolaganje dio dokumentacije u sklopu Online baze doktoranada – OBAD,¹⁷ a izdaje i *Vodič kroz doktorski studij na Sveučilištu u Zagrebu*.¹⁸

Tablica 1. Mrežna dostupnost i vidljivost uputa za oblikovanje ocjenskih radova prema razinama studija

	Preddiplomski studiji	Diplomski i specijalistički diplomski studiji	Poslijediplomski specijalistički studiji	Poslijediplomski sveučilišni (doktorski) studiji
Dokument postoji	77	89	20	32
Dokument ne postoji	38	33	25	36
Ukupno	115	122	45	68

Izjava o akademskoj i znanstvenoj čestitosti

Dokument izjave o akademskoj i/ili znanstvenoj čestitosti koji se odnosi na studente i studiranje javno je dostupan tek na 44 (35%) mrežne stranice ustanove. Od toga je dostupno 25 (20%) izjava kao sastavni dio ili prilog drugom dokumentu, dok je 19 (15%) samostalnih izjava u obliku dokumenta ili obrasca. Postoje tri izjave koje su donesene na razini sveučilišta i javno su dostupne na mrežnim stranicama integriranih sveučilišta. Razlog nedostatka dokumentacije vezane za akademsku i znanstvenu čestitost može se pronaći i u nedovoljnoj osviještenosti visokih učilišta za tu tematiku, te u nedostatnoj informiranosti studenata o etičnosti u pisanim radovima, pitanjima autorskog prava, citiranju, plagiranju i sličnim temama.

Prilikom analize 44 pronađene izjave uočena je neusklađenost terminologije. U nastavku su neki od naziva koji su korišteni pri imenovanju izjava o akademskoj i znanstvenoj čestitosti:

- Smjernice za ispravno navođenje izvora i izbjegavanje plagiranja pri akademskom pisanju
- Upute za poštivanje akademske etičnosti u pisanim radovima

¹⁷ Online baza doktoranada (OBAD). [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: <https://doktorski.unizg.hr/obad>

¹⁸ Vodič kroz doktorski studij na Sveučilištu u Zagrebu. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: http://www.unizg.hr/fileadmin/rektorat/Istrazivanja/Poslijediplomski/Ured_za_doktorske_studije_i_programe/Publikacije/Vodic_kroz_doktorski_studij_SuZ.pdf

- Upute za sprječavanje akademskog nepoštenja u pisanim radovima
- Izjava o autentičnosti diplomskog rada
- Izjava o autorstvu rada i poštivanju etičkih pravila u akademskom radu
- Izjava o doktorskoj disertaciji kao originalnom znanstvenom radu na doktorskom studiju
- Izjava o autorstvu diplomskog rada
- Definicije i smjernice za izbjegavanje plagijarizma
- Izjava o izvornosti završnog/diplomskog rada
- Izjava o autentičnosti specijalističkog rada/doktorske disertacije i akademska čestitost
- Izjava o akademskoj čestitosti
- Etika znanstvenoga istraživanja i autorstvo znanstvenih radova.

Izjava o suglasnosti za javnu objavu rada

Istraživanjem su pronađene samo 32 (26%) izjave o suglasnosti za javnu objavu rada na mrežnim stranicama visokih učilišta. Postoje tri izjave na razini sveučilišta, javno objavljene na mrežnim stranicama sveučilišta. I ovdje je uočena neusklađenost terminologije, što govori o različitim interpretacijama zakona i propisa. U nastavku su neki od korištenih naziva za izjavu o suglasnosti za javnu objavu rada:

- Odobrenje za objavljivanje završnog rada u digitalnom repozitoriju
- Izjava o suglasnosti
- Dopuštenje za pohranu i javnu objavu završnog rada u repozitoriju
- Izjava autora o dozvoli mrežnog objavljivanja i korištenja digitalne inačice završnog rada
- Izjava o akademskoj čestitosti, pravu prijenosa intelektualnog vlasništva, suglasnosti za objavu u institucijskim repozitorijima i istovjetnosti digitalne i tiskane verzije rada
- Suglasnost za korištenje pisanih radova studenta
- Izjava o suglasnosti za pohranu završnog/diplomskog rada u repozitorij Veleučilišta
- Izjava o objavljivanju cjelovitog teksta rada
- Izjava o pohrani diplomskoga rada u digitalni arhiv knjižice
- Izjava autora o suglasnosti za javnu objavu diplomskog rada
- Izjava o načinu objave diplomskog rada na mrežnoj stranici Fakulteta
- Suglasnost za pohranu i objavu diplomskog rada.

Razlog što neka visoka učilišta nemaju javno dostupne izjave o suglasnosti za javnu objavu rada jest unaprijed definirano pitanje o autorskom pravu i pravima (uvjetima) javne objave u sklopu pravilnika o studiranju, ugovora o studiranju i sličnim dokumentima koji se tiču studenata, njihovih prava i obveza. Također, dio visokih učilišta koristi izjave koje predlažu njihova sveučilišta ili izjave koje je za potrebe ispunjavanja zakonske obveze javne objave ocjenskih radova predložila Radna skupina za autorsko pravo u sklopu Dabra. Jedan od mogućih razloga je i da takve izjave

postoje kao obvezujuće, ali da nisu javno dostupne na mrežnim stranicama visokog učilišta, odnosno da postoje isključivo u tiskanoj verziji.

Zaključak

Hrvatska visoka učilišta su, nastojeći ispuniti zakonske propise, preuzela odgovornost trajne pohrane i objave digitalnih inačica ocjenskih radova u repozitorije sustava Dabar. Ta odgovornost uključuje i osiguravanje pristupa i daljnjeg korištenja radova, poštivanje autorskog prava, te osiguravanje izvorne i cjelovite verzije rada, što podrazumijeva i pitanje etičnosti u akademskom i znanstvenom okruženju.

Donošenjem različitih strateških i operativnih dokumenata vezanih za navedena pitanja, transparentnih i javno dostupnih, može se reći da visoko učilište vodi brigu o svim aspektima i osigurava preduvjete za pohranu i javnu objavu ocjenskih radova u institucijskim i nacionalnim repozitorijima.

Istraživanje je pokazalo kako jedan dio visokih učilišta s uspostavljenim repozitorijima u Dabru ipak nema svu odgovarajuću dokumentaciju. Postojeći dokumenti većinom su usmjereni na studente preddiplomskih i diplomskih studija, stoga se ukazuje potreba da se i studentima poslijediplomskih studija omogući u većem broju dokumentacija koja sadrži važne informacije, prava i obveze za tu razinu studija. Također, kod analize postojeće dokumentacije uočena je potreba za usklađivanjem terminologije i sadržaja u skladu s važećim propisima. S obzirom na svrhu repozitorija kao mjesta za pristup digitalnim sadržajima te pitanjima autorstva i autorskog prava koja iz toga proizlaze, najviše iznenađuje nespremnost visokih učilišta na javnu objavu ocjenskih radova, odnosno vrlo mali broj postojećih izvjava o suglasnosti za javnu objavu radova. Pomoć pri sastavljanju takve, ali i druge dokumentacije, mogu biti prijedlozi i upute dostupne na mrežnim stranicama Dabra, primjerice *Izjava o odobrenju za pohranu i objavu ocjenskog rada*¹⁹ koju je sastavila Radna skupina za autorsko pravo.

Analizirajući rezultate, pokazala se potreba za kontinuiranom edukacijom studenata o autorskim pravima, zaštiti osobnih podataka, otvorenom pristupu i licenciranju radova, kao i stalno promicanje akademske i znanstvene čestitosti. Ovo je istraživanje tek prvi korak u analizi spremnosti visokih učilišta za javnu objavu ocjenskih radova u repozitorijima sustava Dabar. Daljnji koraci u istraživanju trebali bi uključiti detaljniju analizu sadržaja dokumenata, te usporedbu sa srodnim visokim učilištima u Europi i svijetu. Potrebna je i analiza spremnosti za objavu radova u otvorenom pristupu kao i drugih vrsta objekata koje je moguće pohraniti u repozitorije.

¹⁹ Autorska prava. // Digitalni akademski arhivi i repozitoriji: Dabar. [citirano: 2018-02-14]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/autorska-prava>

Literatura

- Autorska prava. // Digitalni akademski arhivi i repozitoriji: Dabar. [citirano: 2018-02-14]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/autorska-prava>
- Celjak, D.; Z. Bekić; Lj. Jercec; M. Milinović; D. Ulamec. Dabar: sustav digitalnih repozitorija: iskorak prema sustavnoj brizi za digitalnu imovinu akademske zajednice u Hrvatskoj. // Arhivi, knjižnice, muzeji: 18. seminar: Mogućnost suradnje u okruženju globalne informacijske infrastrukture: zbornik radova / gl. i odg. ur. A. Martek. Zagreb: Hrvatsko arhivističko društvo, 2015. Str. 148-165. [citirano: 2018-02-11]. Dostupno i na: <https://hrcaak.srce.hr/ojs/index.php/akm/article>
- Klarin Zadavec, S.; K. Holub. Izgradnja ETD programa u Republici Hrvatskoj: izazovi za knjižnice visokih učilišta. // 14. dani specijalnih i visokoškolskih knjižnica, Lovran, 13.-15. svibnja 2015: konačni program. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/program/270>
- Metapodaci: Verzija 1.0. // Nacionalni repozitorij disertacija i znanstvenih magistarskih radova - dr.nsk.hr. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: https://dabar.srce.hr/files/DR-metapodaci_V1_2015-12-04.pdf
- Metapodaci: Verzija 1.7. // Nacionalni repozitorij završnih i diplomskih radova: ZIR. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/files/ZIR-metapodaci-v1.7-2015-10-26.pdf>
- O ZIR-u. // Nacionalni repozitorij završnih i diplomskih radova ZIR. [citirano: 2018-02-11]. Dostupno na: <https://zir.nsk.hr/o-repozitoriju>
- Što je Dabar? // Digitalni akademski arhivi i repozitoriji: Dabar. [citirano: 2018-02-11]. Dostupno na: <https://dabar.srce.hr/dabar>
- Što je digitalni repozitorij DR? // Nacionalni repozitorij disertacija i znanstvenih magistarskih radova. [citirano: 2018-02-11]. Dostupno na: <https://dr.nsk.hr/o-repozitoriju>
- Visoka učilišta. // Agencija za znanost i visoko obrazovanje. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: <https://www.azvo.hr/hr/visoko-obrazovanje/visoka-ucilista>
- Vrana, R. Digitalni repozitoriji i budućnost očuvanja i primjene znanstvenog znanja. // Informatologia 44, 1(2011), 60. [citirano: 2018-02-11]. Dostupno i na: https://hrcaak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=99975
- Vrste studija u Republici Hrvatskoj. // Agencija za znanost i visoko obrazovanje. [citirano: 2018-02-12]. Dostupno na: <https://www.azvo.hr/hr/visoko-obrazovanje/vrste-studija-u-republici-hrvatskoj>
- Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju. // Narodne novine 94(2013), čl. 40. [citirano: 2018-02-11]. Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2013_07_94_2132.html